

Paulius V. Subačius

DIDIEJI MAŽOJE ISTORIJOJE,
ARBA KAIP ANTANĄ BARANAUSKĄ
KLUPDĖ KLIERIKŲ KLAUPTE

Pastarojo dešimtmečio diskusijose¹, kokia turėtų ar galėtų būti lietuvių/Lietuvos literatūros istorija, be kita ko, ne sykį keltas jos „grynumo“, t. y. poreikio ribotis estetinių formų kaitos apibūdinimu klausimas. Jis teoriškai įdomus ir, matyt, bus svarstomas kaskart, kai pasirodys nauji literatūros istorijos veikalai, nes dėl nuolatinio literatūrologų išsiskverbimo į kultūros istoriją tarsi nukenčia meniškumo problematika. Tačiau praktiškai svarbesnis ne kūrybos, biografijos, tekstologinių bei bibliografinių detalių, sociokultūrinio konteksto ir kitų sričių griežtas atidalijimas (kuris vargiai įmanomas), o joms tenkančio dėmesio proporcijos ir šiųjų nuoseklus pagrindimas. Vargu, ar planuojant literatūros istoriją, ypač kolektyvinį veikalą, kada nors buvo išvengta polemikos, kam skirti daugiau, o kam mažiau vietos.

Čia nesirengiame kvestionuoti principinių apsisprendimų, kurie gana akivaizdūs ligšiolinėse literatūros istorijose ir pagal kuriuos jas įmanu klasifikuoti kaip labiau tekstų ar labiau asmenų, pirmiau socialinių ar pirmiau idėjinių veiksnių istorijas. Norime tik atkreipti dėmesį į paradoksalią disproporciją, kurios nepasisėkė išvengti, kad ir kokių santykiu apžvalginių veikalų autoriai būtų daliję dėmesį estetinei ir kitoms į literatūros istoriją tradiciškai įtraukiamoms plotmėms. Antaną Baranauską pasirinkome kaip ypač tinkamą – viena vertus, komplikuoatą, kita vertus, pakankamai akivaizdų – pavyzdį. Savaimė suprantama, kad ir lyginamoji medžiaga – iš XIX a. konteksto.

Rūpimoji disproporcija iškyla dviejų pamatinių diachroninio literatūros aprašymo problemų sankirtoje. Pirmoji – jau minėtas visuomenės, kultūros ir literatūros istorijos, asmenų ir kūrinių istorijos, kūrinių ir tekstų istorijos, tekstų ir virštekstinių ar tarptekstinių bendrumu

¹ Žr., pvz.: Algis Kalėda, „Kritiko ir istoriko akiplėčiui: [rec: Vytautas Kubilius, XX amžiaus literatūra]“, in: *Darbai ir dienos*, 1996, nr. 3 (12), p. 246–249; Giedrius Viliūnas, „Replika diskusijoje dėl literatūros istorijos“, in: *Lituanistika XXI amžiaus išvakarėse*, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 197–200; „Diskusija apie XIX a. lietuvių literatūros istoriją“, in: *Literatūra*, 2002, E-2, url: http://www.literatura.lt/TXT/E-202/disk_19a.htm.

(žanrų, naratyvinių struktūrų, keliaujančių motyvų, retorinių figūrų etc.) istorijos derinimas. Antroji problema – literatūros proceso „bendrojo vardiklio“, „vidurkelio“, plataus masto reiškinių bei tendencijų ir meninių viršukalnių, didžiųjų figūrų derinimas. Priminsime keletą įtampos, kylančios rikiuojant į literatūros istoriją vidutinius ir iškiluosius rašytojus, aspektų. Literatūriniu požiūriu, žinoma, svarbiausi – meniškiausi², klasika laikomi kūriniai, tačiau išskirtinius tekstus sunku įterpti į konkrečią istorinės sekos vietą. Šie kūriniai yra naujų reiškinių pavyzdžiai ar pirmtakai, bet dažniausia pranoksta „tvarkingai“ nubrėžtas epochų, srovių, stilių, žanrų etc. chronologines ir tipologines ribas. Vien ko verta ilgametė diskusija dėl Kristijono Donelaičio aptarimo Renesanso, Baroko ir Apšvietos sąvokomis. Klasikos analizė toli gražu ne visada yra patogiausia, kai siekiama atskleisti perimamumą, tąsą, poslinkius, žodžiu, procesą, kurio kryptį bei etapus vidutinybės paprastai iliustruoja kur kas aiškiau.

Dar labiau nei genialūs kūriniai iš kiekvienos literatūros istorijos, o ypač iš kuklios lietuvių/Lietuvos literatūros istorijos bendrosios panoramos „išsikiša“ didieji rašytojai. Jie dažnai yra sukūrę įvairių žanrų veikalų, todėl komplikuoja patogų medžiagos struktūrinimą žanriniu požiūriu. Kai turime galvoje iškiliausius menininkus, sunku parinkti adekvatų mūsų literatūros istorijos gretinimo su europiniu kontekstu rakursą, – jei tik atsižvelgiame į kūrinių vertės, asmenybės masto, sociokultūrinio rango, o ne vien įtakų ir tarptautinių ryšių aspektus. Pavyzdžiui, Donelaičio aptarimas, įgalindamas ir tarsi provokuodamas taikyti Europos literatūros istorijos mastelį, drauge priverčia pakilti į tokį žvilgsnio aukštį, iš kurio Kristijonas Gotlybas Milkus ir panašūs autoriai tarsi „nebeįžiūrimi“. Jie virsta nebe literatūros istorijos, o vien biobibliografinių žodynų objektais. Priešingai, pretenzijų pranokti vietinį akiplotį atsisakymas nuubagina visą literatūrą. O fokuso kaitaliojimas, čia taikant provincinius, čia europinius kriterijus gilina vidinę įtampą tarp estetinių verčių ir kitų veiksnių, lemiančių rašytojo vietą istorinėje apžvalgoje.

Trumpai pavardiję didžiųjų rašytojų keliamas komplikacijas rašant Europos kontekste mažą mūsų literatūros istoriją, pamėginkime atsakyti į klausimą, kaip literatūros tyrėjai jas įveikia praktiškai. Vienas dalykas išsyk krinta į akis. Priemone subalansuoti skyrelius apie

² Čia nesileidžiame į meniškumo kriterijų problematika, laikydami, kad operuojame akivaizdžiais atvejais ir nepritardami šiandien dažnoms pastangoms sureliatyvinti klasikos kanoną.

nevienodo literatūrinio rango menininkus dažnai tampa biografijos ir visuomeninės kultūrinės veiklos aptarimo imties kaitaliojimas. Paprastai sakant, kai apie kūrybą nėra ką daug parašyti, labiau susitelkiama prie biografijos, ir atvirksčiai. Šį pastebėjimą toliau detalizuosime, tačiau prieš tai dar keletas žodžių apie įprastą biografinių elementų atrankos modelį, kuris yra bendras tiek lietuviškoms literatūros istorijoms, tiek mokykliniams literatūros vadovėliams.

Mažai tėra rašytojų gyvenimo aprašymų, kuriuose būtų ignoruojami būsimo kūrėjo vaikystės, ankstyvosios jaunystės dienos (nebent apie tai trūksta žinių). Tačiau kur kas rečiau tokių, kurie lygiai plačiai pasakotų apie kitus gyvenimo laikotarpius, pavyzdžiui, paskutiniuosius metus prieš mirtį. Į literatūros istorijas ši praktika perkeliama iš pačių rašytojų atsiminimų, monografijų, kuriose kilmės, ugdymo aplinkos, pirmųjų literatūrinių bandymų tematika visuomet plačiau išskleidžiama. Tai, jog vaikystės reminiscencijų dažna kūrinuose, – dar viena priežastis biografams smulkiau pasakoti apie pirmąjį rašytojų gyvenimo trečdalį visai nepaisant, kurio amžiaus sulaukę jie ėmėsi literatūrinio darbo. Žemaitės *Autobiografijos* medžiagos eksponavimo dėka apžvalginuose veikaluose randame išsamų jos vaikystės ir jaunystės paveikslą – detalesnį, nei aktyvia literatūrine ir visuomenine veikla išsiskyrusio vėlesnio etapo vaizdą. Naujausioje XIX a. literatūros istorijoje paskutinio Žemaitės gyvenimo trečdalyo biografiniai faktai apskritai vos probėgšmais tepaminėti kaip kūrybos motyvų komentarai, nors gyvenimas iki literatūrinio debiuto aprašytas gana nuosekliai³.

Baranausko *Jaunų dienų atminimai* tikrai nepriklauso iškiliausiams poeto kūriniais, tačiau eilėse sumirgėję vaikystės pramogų ir tėvo nuobaudų motyvai paprastai transponuojami į biografiją. (Parašėte palikime šiandienio teorinio diskurso abejone, ar apskritai įmanu korektiškai interpretuoti neva biografines kūrinių detales ir net autobiografijų duomenis kaip „faktus“⁴.) Galbūt polinkį išsamiau rašyti apie brendimo laikotarpį galima grįsti psichologijos, asmenybės raidos teorijos duomenimis, aiškinti, kad tai įgalina atskleisti rašytojo akiratį, charakterį ir polinkius. Vis dėlto daugelio kūrėjų biografijose pasikartojantys išplėtoti švelnių dainininkių mamų, rūsčių griežtu

³ [Janina Žekaitė], „Žemaitė (1845–1921)“, in: *Lietuvių literatūros istorija: XIX amžius*, sudarytojas ir vyriausias redaktorius Juozas Girdzijauskas; [autoriai: Eligijus Daugnoras ir kt.], Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 798–818.

⁴ Plg. Richard David Altic, John J. Fenstermaker, *The Art of Literary Research*, 4th ed., New York; London: W.W. Norton and Co, 1993, p. 39 ir toliau.

tėvų, kaimiško gyvenimo nepriteklių ir džiaugsmų etc. motyvai verčia suklusti. Vargu, ar asimetriška dažno gyvenimo aprašymo struktūra yra pakankamai reflektuota – greičiau tai inercijos padarinys.

Norėdami argumentuoti, jog santykis tarp biografijos bei visuomeninės kultūrinės veiklos aptarimo ir kūrybos analizės yra deformuotas, o sintetinį paveikslą dar labiau iškreipia nepagrįstai diferencijuotas dėmesio dozavimas skirtingiems biografijos etapams, pasitelksime elementarią statistiką. Žinoma, įvairiose literatūros istorijose tam ar kitam rašytojui skirtų puslapių kalkuliavimas yra apytikris, konkretūs pavieniai atvejai visuomet galėtų būti įvairiai aiškinami. Tačiau nepaisant šių ir daugelio kitų išlygų manome, kad toliau pateikti duomenys, bereikšmiai kaip absoliutūs skaičiai, santykiniu aspektu yra gana iškalbingi, t. y. pakankamai tiksliai atskleidžia dėmesio (dis)proporcijas.

Paprastumo dėlei biografijos ir visuomeninės kultūrinės veiklos aptarimą traktuosime kaip vieną plotmę (trumpiname B), o visus su kūryba artimiausius dalykus (tekstologija, recepcija) – kaip kitą (trumpiname K). Reikalui esant, patikslinsime ar detalizuosime.

2001 m. *Lietuvių literatūros istorijos* tome, skirtame XIX amžiui, šeši rašytojai įvardyti kaip „Literatūros aukštumos“ ir apibūdinti:

Motiejus Valančius: B – 6 p., K – 7 p., ~1:1;

Maironis: B – 0,5 p., K – 17 p.; kadangi aptariant poeziją šen ten pabarstyta paskirų pastabų apie kultūrinę veiklą, tad ~1:16;

Vincas Kudirka: B – 5 p., K – 18 p., ~1:4;

Vincas Pietaris: B – 2 p., K – 16 p., ~1:8;

Žemaitė: B – 3 p., K – 18 p., ~1:6.

Į kitą skyrių – „Kultūros ramsčiai“ – patekę žymesni autoriai aptarti laikantis tokių proporcijų:

Liudvikas Rėza: B – 15 p., K – 2 p., ~7:1;

Dionizas Poška: B – 9 p., K – 12 p., ~1:1,5;

Simonas Stanevičius: B – 8 p., K – 5 p., ~1,5:1;

Simonas Daukantas: B – 11 p., K – 5 p. – žinoma, jei istorinius veikalus priskirsime kūrybai, tuomet ~2:1.

Liudvikui Adomui Jucevičiui, Laurynui Ivinskiui, Jonui Basanavičiui, Jonui Šliūpui, Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui skirtos trumpesnės veikalo atkarpos dar ryškiau liudija tendenciją išplėsti biografiją, jei kūrybinis palikimas – kuklus arba jo iš viso nėra. Pavyzdžiui, Basanavičiaus atveju formaliai atskirtos padalos *biografija* bei

veikla, pirmai teko 5,5 p., antrai – 4 p. Kitaip tariant, absoliučiais skaičiais Basanavičiaus biografija yra aptarta plačiau, nei bet kurio kito XIX a. rašytojo – ją apimtimi viršija tik susumuoti Rėzos bei Daukanto biografijos ir visuomeninės kultūrinės veiklos aprašai.

Grįžę prie ankstesnės, 1979–1982 m. *Lietuvių literatūros istorijos* pirmojo tomo⁵, žinoma, nerasime Basanavičiaus gyvenimo išsamaus aprašymo, tačiau tendencija santykinai plačiau aptarti biografiją, jei apie kūrybą mažai tėra ką rašyti, ryški (santykis B:K): Poška: ~1:2, Antanas Strazdas: ~1:4, Rėza: ~10:1, Stanevičius: ~1:2, Daukantas: ~5:1, Valančius: ~1:2, Maironis: ~1:5, Žemaitė: ~1:4, Kudirka: ~1:9, Pietaris: ~1:15. Palyginti lakoniškas Valančiaus, Kudirkos, Pietario veiklos apibūdinimas, suprantama, nulemtas ideologinės cenzūros. Pirmoji sovietinė 1957–1968 m. *literatūros istorija*⁶ dar labiau ideologiškai angažuota, tačiau mums rūpimas biografijų ir kūrybos santykis nedaug tesiskiria (santykis B:K): Poška ~1:1,5, Strazdas: ~1:3, Rėza: ~7:1, Stanevičius: ~1:1,5, Maironis: ~1:7, Žemaitė: ~1:6.

Panašios bendrosios proporcijos, nors įvairuoja vieno kito autoriaus pristatymas – ir išeivijoje rašytoje Algimanto Naujokaičio *literatūros istorijoje*⁷, ir prieškariniame Vinco Mykolaičio-Putino veikale⁸. Konspektyviuose mokyklai skirtose literatūros istorijose⁹ – kad ir kuriuo laikotarpiu jos būtų rašytos – taip pat nesunku išvelgti tendenciją trumpinti iškilų ir plėsti kuklaus kūrybinio palikimo rašytojų biografijas.

⁵ *Lietuvių literatūros istorija*, redaktorius Jonas Lankutis, t. 1: (*Iki 1940 m.*), autoriai: K. Doveika [ir kt.], Vilnius: Vaga, 1979.

⁶ *Lietuvių literatūros istorija*, redagavo prof. K. Korsakas, t. 1: *Feodalizmo epocha*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957; t. 2: *Kapitalizmo epocha (1861–1917)*, 1958.

⁷ Pranas Naujokaitis, *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1: *Nuo Mažvydo iki Maironio*, Čikaga: JAV LB Kultūros Taryba, 1973.

⁸ Vincas Mykolaitis-Putinas, *Naujoji lietuvių literatūra*, t. 1, Kaunas: Humanitarinių mokslų fakulteto leid., 1936.

⁹ Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė, *Lietuvių literatūros istorijos konspektas*, Voronežas: Kultūros ir švietimo sekcija, 1918; Benediktas Babrauskas, *Lietuvių literatūros istorija*, [Kaunas, 1932]; Albinas Iešmanta, *Lietuvių literatūros istorija*: su žymesniųjų kūrinių turiniais, Marijampolė, [1923]; Julius Būtėnas, *Lietuvių literatūros istorija*: Vidurinėms mokykloms, Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1957; Jonas Riškus, Aleksandra Šalčiūtė, Kazys Umbrasas, *Lietuvių literatūros vadovėlis IX kl.*, Kaunas: Šviesa, 1970; Albinas Jovaišas, *Lietuvių literatūra*: Nuo raštijos pradžios iki tautinio sąjūdžio: Mokymo priemonė X kl., Kaunas: Šviesa, 1989; Audronė Žentelytė, *XIX amžiaus lietuvių literatūra*: Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 2002. Išimtimi derėtų laikyti Motiejaus Miškinio vadovėlį *Lietuvių literatūra* (d. 1, Kaunas: Spaudos fondas, 1939), kuriame gyvenimo ir kūrybos aptarimas labai apgalvotas.

Dabar atidžiau pažvelkime, kaip didžiosiose akademinėse *istorijose* apibūdintas Baranauskas. 1957 m. knygoje skyrių apie poetą rašė Leonas Gineitis¹⁰. Iš 28 puslapių biografijai teko penki, vadinasi santykis ~1:5. Šiame gyvenimo ir veiklos apraše kiek didesnė pusė – apie vaikystės ir jaunystės metus. 1979 m. labiau kondensuotame istorijos dvitomyje trumpesniame, tik 16 puslapių skyriuje apie Baranauską¹¹ Regina Mikšytė biografijai skyrė tiek pat – penkis puslapius, t. y. pakeitė proporciją į ~1:2. Tačiau straipsnyje dar ryškesnis dėmesys rašytojo jaunystei – laikotarpis iki jam imantis lietuviškos poezijos užima du, keleri tolesni metai – dar du puslapius, o visas likęs gyvenimas telegرافيškai apžvelgtas vos viename.

Ta pati tyrinėtoja 2001 m. istorijoje 19 apimlių puslapių skyrių¹² padalijo į ketvirtadalį, skirtą biografijai ir tris ketvirtadalius – kūrybai. Iš pirmo žvilgsnio pirmai ir antrai poeto gyvenimo pusei ši syki skirta panašiai dėmesio, įvesta daug naujų biografinių temų, kurių anksčiau vengta dėl ideologinių priežasčių. Tačiau atsižvelgus į tai, kad dalis biografinių duomenų, glaudžiai susijusių su kūryba, įterpta prie poezijos komentarų, trisdešimčiai jaunystės metų teko proporcingai gerokai daugiau teksto, nei trisdešimt septyneriems vėlesniems labai intensyvaus ir įvairaus gyvenimo metams.

Toks biografijos sanklodos modelis perkeltas iš Baranauskui skirtų Mikšytės monografijų. Pirmojoje, 1964 m. redakcijoje¹³, rašytojo gyvenimui iki 21 metų teko dvi penktosios, nuo 21 iki 30 metų – dar dvi penktosios, o likusiai didesnei gyvenimo pusei – vos penktadalio teksto... Nors 1993 m. leidime¹⁴ gerokai praplėstas Baranausko vyskupiškos tarnystės, lingvistinių, matematinių tyrimų ir pasipriešinimo carinei administracijai aprašas, biografijos bendrosios proporcijos nelabai tepakito. Pats detaliausias liko Rumšiškių raštininkų mokyklos moksleivio ir poeto klieriko paveikslas. Tai ypač ryšku trumpesnėse, moksleiviams skirtose Baranausko gyvenimo ir kūrybos kelio apžvalgose – tiek išleistoje sovietmečiu¹⁵, tiek pastaraisiais metais sukompiliuotoje kitos autorės – patyrusios lituanistės Laimos Abraitytės¹⁶.

¹⁰ *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1, 1957, p. 542–570.

¹¹ *Lietuvių literatūros istorija*, 1979, p. 99–114.

¹² *Lietuvių literatūros istorija: XIX amžius*, p. 707–726.

¹³ Regina Mikšytė, *Antano Baranausko kūryba*, Vilnius: Vaga, 1964.

¹⁴ Regina Mikšytė, *Antanas Baranauskas*, Vilnius: Vaga, 1993.

¹⁵ Regina Mikšytė, *Antanas Baranauskas*, Kaunas: Šviesa, 1983.

¹⁶ Laima Abraitytė, *Antanas Baranauskas: Gyvenimas ir kūryba*, Vilnius: Baltos lankos, 2003.

Vadinasi, ir įvairiu laiku rašytos¹⁷, įvairaus pobūdžio diachroninės literatūros apžvalgos (tiek akademinės istorijos, tiek mokyklinės santaraukos), ir knygos apie Baranauską „klupdo jį į klierikų klauptą“, ypač išryškina tuos metus ir likimo vingius, kai poetas artėjo prie „Anykščių šilelio“ ir jį rašė. Toks netolygus gyvenimo paveikslas būtų visiškai suprantamas, jei *literatūros istorijų* autoriai nuosekliai laikytųsi principo domėtis vien tomis visų rašytojų biografijų atkarpomis bei detalėmis, kurios atskleidžia kūrybinio proceso aplinkybes. Tačiau Basanavičiaus vedybos ir žmonos mirtis, Šliūpo visuomeniškumas, Daukanto santykiai su Valančiumi ir daugybės kitų kultūros veikėjų biografinės detalės literatūros istorijose eksponuojamos ne todėl, kad jos būtų susijusios su literatūrine kūryba ir net ne todėl, kad paaiškintų jų lituanistinių veikalų genezę. Tokiame kontekste belieka retoriškai klausti, ar Baranausko – lingvisto, vertėjo, katekizmo rengėjo, Telšių sufragano, Seinų ordinario, Maironio – profesoriaus ir rektoriaus, Žemaitės moterų judėjimo veikėjos ir t.t. gyvenimo momentai bei viešosios raiškos aplinkybės mažiau įdomios ir vertingos?

Apie disproporcijos praktinę motyvaciją jau užsiminėme – Baranausko skyrelis užimtų bene trečdalį XIX a. *literatūros istorijos* tomo, jei tiek jo kūryba, tiek įvairiopos mokslinės, bažnytinės darbuotės detalės ir santykių su kitais visuomenės veikėjais bei carine administracija kontroversijos būtų aptartos taip pat išsamiai, kaip kuklesnio rango rašytojų panašios ar dar menkesnės reikšmės veikla. Esama ir gilesnių, su bendra literatūrologinių tyrimų būkle susijusių priežasčių. Antai įprastas kliovimasis autoriniais šaltiniais, ypač dienoraščiais, skatina smulkiausiai dėstyti juose randamus faktus. Skubriau praslystama pro tuos biografinius motyvus, ištistus periodus, kuriems rekonstruoti reikia įvairialypės medžiagos analizės, netiesioginių liudijimų. Neadekvačiai plačiai narstomos „pikantiškos“, gimnazistų pamėgtos, biografinėmis mitologemomis virtusios dramatiškų meilės bei draugystės istorijų detalės.

Matyt, ir ateityje sisteminiuose veikaluose bus natūraliai mažinama „didžiųjų“ dalis ir tai daroma biografijos sąskaita. Tačiau būtina bent jau išlaikyti vidines gyvenimo tarpinių ir raiškos sričių aprašo

¹⁷ Taigi, nepakankamas aiškinimas, kad dėmesys Baranausko jaunystės metams nulemtas tik sovietmečiu susiformavusios tendencijos apeiti vyskupišką veiklą; pati Mikšytė yra pabrėžusi būtinybę revizuoti cenzūruotą biografiją, plg. Regina Mikšytė, „Antanas Baranauskas lietuvių bažnytinės kultūros istorijoje“, in: *Lietuvių Katalikų Mokslių Akademijos metraštis*, t. 8, Vilnius: LKMA, 1994, p. 319–331.

proporcijas. Antraip vienas iškraipymas gimdo kitą – koncentravimasis ties brendimo ir apsisprendimo rašyti laikotarpiu labai paryškina deterministinę jungtį tarp tam tikrų gyvenimiškos patirties elementų (išsilavinimo, apsiskaitymo) ir kūrybos. O juk nuoseklus sintetinis rašytojo paveikslas yra ypač aktualus, jei jau „autoriaus mirties“ epochoje apskritai toleruojama literatūros ir biografijos sąsaja. Mat kur kas lengviau postmodernistų argumentus atremti nagrinėjant asmenybės visumos ir kūrybos visumos paraleles, nei konstruojant kūrinį paaiškinimus iš voliuntaristiškai atrinktų empirinių detalių.

„Paklupdžius Baranauską klieriko klaupte“ deformuojamas ne vien literatūrologinis diskursas. Striukos didžiųjų rašytojų neliteratūrinės veiklos charakteristikos dirbtinai susiaurina kultūros istorijos vaizdą, kurio svarbiausius, ypač tautinius aspektus perteikti tradiciškai pretenduoja būtent literatūros istorija. Iškilų menininkų, kertinių istorinių asmenybių viešoji raiška ir net privati kasdienybė labai iškalbingai byloja apie kultūros būklę, jos įtampas, permainas ir aukštumas. Ligšiolinėse lietuvių / Lietuvos literatūros istorijose išmintingai nebėgta nuo glaudaus mūsų literatūros ir tautos savivokos bei likimo ryšio. Tačiau skrupulai suregistruoti visus šį tą į tautinės kultūros aruodą sunešusius neturėtų dirbtinai užstelbti vos kelių figūrų, kurių estetiškas įnašas ir veiklos mastas yra iš principo kito rango.

Šio straipsnio tikslas – atkreipti dėmesį į problemą, todėl neketiname piršti konkrečių patarimų būsimųjų *literatūros istorijų* autoriams. Vis dėlto pabaigai norime pasidalyti viena praktiška mintimi. Didžiųjų rašytojų gyvenimo ir veiklos aprašą būtų galima konstruoti ne kaip naratyvą, o kaip informaciškai talpų eliptiško stiliaus konspektą. Tai patenkintų dviejų svarbiausių skaitytojų grupių poreikius. Akademinė publika rastų svarbesnės faktologijos sancaupą. O mokytojui, vyresnių klasių moksleiviui bei studentui būtų prikišamai nurodyta, kad susidūrė su asmenybe, kurios adekvačiai išsklaidai reikia kur kas platesnės erdvės, nei teikia į mažą literatūros istoriją orientuotas sintetinis veikalas.

Iteikta 2004 m. rugpjūčio 31 d.
Parengta 2004 m. rugsėjo 4 d.